

УДК 81'373.6

ЕТИМОЛОГІЧНИЙ ЕТЮД ЗІ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ СУДНОБУДІВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Ірина ЄФИМЕНКО

*Інститут української мови НАН України,
відділ ономастики,
вул. Грушевського, 4, Київ, Україна, 01001,
e-mail: i.yefimenko@mail.ru*

У статті на слов'янському мовному ґрунті розглянуто походження корабельного терміна *чайка*, який традиційно інтерпретувався як запозичення.

Ключові слова: корабельний термін, апелювативна лексика, етимологія.

Суднобудівництво – один із найдавніших видів професійної діяльності людей, а його багата та цікава в етимологічному плані термінологія посідає чільне місце серед спеціальної лексики. Однак, незважаючи на значний інтерес до суднобудівної термінології, цей шар лексики й досі залишається недостатньо вивченим й не всі терміни мають однозначну етимологічну інтерпретацію.

На одному з таких термінів зупинимося детальніше. Йдеться про історичний корабельний термін **чайка** на позначення козацького човна, зафіксований у спеціальній літературі як ‘річкове веслове судно запорозьких козаків XVI–XVII ст., пристосоване для військових морських походів ...’ [28, т. 3, с. 379], ‘безпалубний плоскодонний човен запорозьких козаків XVI–XVII ст. у вигляді величезної видовбаної колоди, по бортах обшитої дошками’ [12]. В українських лексикографічних джерелах кінця XIX–XX ст. простежується в значенні ‘запорозько-козацький човен’ [33, с. 284], ‘рід запорозького човна’ [52, т. IV, с. 443], ‘бойовий довбаний човен запорозьких козаків з вітрилами та веслами ...’ [53, т. XI, с. 264]. У сучасних лексиконах білоруської та російської мов термін *чайка* засвідчено з ідентичною семантикою на позначення старовинного вітрильного човна [57, т. 5/2, с. 287; 51, т. 17, с. 748].

Лексема *чайка* відома також в українських і білоруських діалектах, пор.: укр. діал. *чайка* ‘човен’ [2, с. 141; 17, с. 159], ‘плоскодонний човен’ [1, т. 2, с. 246], ‘невелике суденце, зроблене з дошок’ [29, с. 121], блр. діал. *чайка* ‘човен’ [15, с. 252; 54, т. 5, с. 397; 56, с. 545], ‘невелике вітрильне суденце (без визначення форми і матеріалу)’ [29, с. 123], ‘човен, видовбаний зі стовбура липи’ [24, с. 191]. Як бачимо, на діалектному рівні аналізований корабельний термін утратив своє історичне визначення “козацький” або “запорозький” човен.

Однотерміний корабельний термін засвідчено також в інших слов'янських мовах, пор.: пол. *czajka* ‘козацький човен’ [78, т. IV, с. 2], пол. діал. *czajka* ‘човен; мале судно, що плавало вдавнину на Віслі’ [77, т. IV (3/12), с. 620], чеськ. *čajka*,

čejka ‘довгий та вузький човен’ [71, т. 1, с. 168], словц. *čajka* (заст.) ‘човник; легкий кораблик’ [76, т. I, с. 189], словн. *čajka* ‘маленьке козацьке судно’ [75, т. I, с. 274]. На думку дослідників, до польської мови він потрапив із російської [74, т. I, с. 112]. Проте нам видається, що правомірніше говорити про українське посередництво, тоді як до інших західнослов’янських мов його, очевидно, було перенесено з польської мови.

Назву човна *чайка* традиційно розглядають як запозичення з тюркських мов. При цьому одні дослідники пов’язують його з тур.-осм. *kaik* ‘човен каяк’ [67, т. 1, с. 273; 36, с. 52; 26, т. IV, с. 476], а інші – з тур. *šajka* ‘човен, барка’ [10, с. 10; 59, т. IV, с. 312; 24, т. I, с. 112; 70, с. 72; 72, с. 64; 68, т. I, с. 72], зауважуючи, що початкове *ч-* з’явилося, вірогідно, під впливом назви птаха *чайка* [36, с. 52; 59, т. IV, с. 312]. З огляду на останню ремарку зауважимо, що в науковій літературі висловлювалося припущення про метонімічне перенесення назви швидкокрилого морського птаха – *чайка* на відповідну назву човна, спричинене зближенням емоційного характеру [38, с. 39]. Можливо, цьому сприяла підійнята й загнута догори носова частина судна подібна до грудей та голови водоплавного птаха. Зазначена версія досить спокуслива, враховуючи легкість, швидкохідність, маневреність, поворотність козацького човна [28, т. 3, с. 379] – з одного боку, та легкий маневрений політ однойменних птахів [28, т. 3, с. 379] – з іншого. Однак у наукових колах вона не набула поширення. Очевидно, це пов’язане з типологією номінації суден, для якої не властиве перенесення назви тварини, зокрема птаха, на назву човна.

Остаточо не заперечуючи усталеної тюркської етимології, вважаємо, що є мовні та позамовні чинники для пояснення назви козацького судна на питомому слов’янському ґрунті.

Так, з історичних джерел відомо, що суднова культура турків була набагато нижчою за культуру завойованих ними народів. Власного флоту турки не мали та й у судноплавній справі залишалися учнями італійців і греків. Тому в їхній суднобудівній термінології багато запозичених морських термінів [4, с. 110]. Турецький морський словник складався протягом кількох століть зі строкатих різномовних елементів: власне турецьких, арабських, грецьких, слов’янських [5, с. 11]. Натомість східні слов’яни здавна були вправними судноплавниками. У XVI–XVII ст. запорозькі козаки відродили судноплавні та суднобудівні традиції наддніпрянських слов’ян. Окрім того, Б.Л. Богородський, досліджуючи свого часу російську судноплавну термінологію в історичному аспекті, зауважував, що етимологія тур. *šajka*, яке більшість дослідників вважають етимомом слов’янського *чайка* (див. вище), не зовсім зрозуміла [5, с. 11]. Усе сказане дає підстави говорити про цілковиту самобутність слов’янської судноплавної термінології, яка могла запозичуватись до мов інших народів, а не навпаки [16, с. 219–220].

Слов’янський лексичний матеріал, яким ми оперуємо, дозволяє висувати принаймні дві етимологічні версії стосовно назви козацького човна *чайка*.

Перша етимологічна версія пов’язана з тактикою війни на чайках запорозьких козаків, які вміло користувались елементом несподіванності та організованого нападу [19, с. 140]. На декількох десятках чайок вони здійснювали зухвалі набіги на

турецькі порти Чорного моря від Криму до Синопу [28, т. 3, с. 379]. За Петровської доби навіть існував договір із Туреччиною про те, щоби чайки не виходили в Чорне море й нікому не завдавали збитків [38, с. 143].

За свідченням Г.Л. де Боплана, козаки, переслідуючи турецькі галери, переховувалися в очеретах, які простягалися приблизно на 20 км вгору Дніпром, куди турки заходили не наважувалися. Вони непомітно підкрадалися до супротивника, а потім зненацька нападали [6, с. 72–73].

З огляду на сказане пор. слов'янську апеллятивну лексику: д.-р. *čajati* 'чекати', рос. діал. *чаять* 'чекати на щось', пол. *czaić się* 'влаштовувати засідку, підкараулювати, підчікувати', 'підкрадатися' [64, вип. 4, с. 10], 'чекати на когось в схованці з наміром напасти; крастися', 'критися, таїтися', пол. діал. 'ховатися' [69, с. 89], схв. *čajati* 'очікувати, чекати' [69, с. 89]. Сюди ж додамо семантично споріднену лексику, що відбиває взаємозамінність *л'* ↔ *й* в українських та російських діалектах (про останнє фонетичне явище в російських діалектах див.: [64, вип. 4, с. 11]): укр. діал. *чáлитися* 'тихенько підходити, підкрадатися' [40, с. 41], *чáлиця* 'іти крадькома, підкрадатися' [22, с. 229], рос. діал. *чáлить* 'замислювати, передбачати' [34, с. 169], (похідне) *причáлиться* 'притаїтися' [46, т. V, с. 20]. На наш погляд, корабельний термін *чайка* цілком логічно зіставляти з наведеним слов'янським лексичним матеріалом й розглядати як віддієслівне суфіксальне утворення, мотивоване псл. **čajati* [64, вип. 4, с. 10] або псл. **čajiti se* [64, вип. 4, с. 11]. У цьому сенсі цікаво нагадати, що А. Брюкнер, усупереч більшості етимологів, назву птаха *чайка* пояснював як *'та, що вичікує, переслідує' [70, с. 72], пов'язуючи її походження з рисами поведінки, зокрема, з тактикою полювання.

Основні властивості запорозького човна – легкість, рухливість, мобільність, – необхідні для швидкого, раптового нападу, характерні й для інших суден, традиційно вживаних у слов'ян, скажімо, для новгородських *ушкуйів* [18, с. 396]. Проте назва останніх абсолютно не пов'язана з тактикою річних розбійників – ушкуйників, які роз'їжджали по великих річках, здійснюючи грабежі [13, т. IV, с. 529]. Ця обставина обумовлює можливість пошуків інших етимологій назви судна *чайка*.

Друга етимологічна версія базується на імовірній фонетичній трансформації *й* < *л'* < *л*, відбитій у досліджуваному корабельному терміні *чайка*. У такому разі *чайку* слід розглядати як вторинну форму з експресивним пом'якшенням від первісної **чалка* (взаємозаміна *л'* ↔ *й* простежується, зокрема, у російських говорах в обох напрямках [64, вип. 4, с. 11], пор., наприклад, рос. діал. *отчáланный* / *отчáянный* [49, вип. 24, с. 360]). Професійний термін *чалка* добре відомий у сучасній суднобудівній термінології на позначення причального тросу [27, с. 307]; "...чалкою називають взагалі всі швартові та буксирні кінці" [41, т. II, с. 531].

Зауважимо, що в східнослов'янських, передусім діалектних, лексикографічних джерелах засвідчено низку відповідних лексем зі спорідненою семантикою, пор., наприклад: укр. діал. *чалка* 'частина плотової одиниці, відокремлена для сплаву через пороги' [30, с. 34; 60, т. 4, с. 208], варіативну фонетичну форму – *щалка* 'сплетені один до одного кінці двох канатів' [3, с. 81], рос. діал. *чалка* 'мотузка, за допомогою якої судно зачалується до берега та до іншого судна; обмотка, зав'язка,

будь-яка мотузка, якою щось зв'язане' [11, т. IV, с. 581], 'мотузка' [20, с. 115], 'особливий вузол, особливий спосіб (сплетення кінців) зв'язувати товсті мотузки' [25, с. 350], 'причальний канат; трос; верша' [42, вип. VI, с. 149]. Основа *чалка* краще збереглася в складі похідних префіксальних утворень, пор.: ст.-рос. *причалка* 'мотузка, канат, яким причалюють судно' [50, т. 20, с. 72], рос. діал. *зачалка* 'трос, мотузка, те, чим зачалоють' [48, т. 2, с. 23–24], *счалка* 'ялинова жердина, завдовжки сажень, а завтовшки два вершки; під час сплаву дерев... слугують для з'єднання двох плотів' [32, с. 223; 34, с. 169]. До континуантів основи *чал-* зараховуємо й пол. діал. *czajka* 'дошка, прибита до задньої частини екіпажу (дрюк, що слугує для керування плотом)' [77, т. IV (3/12), с. 620], фонетика якого відбиває перехід $j < l' < l$.

На онімному рівні лексему *чалка* можна зіставляти з російськими гідронімами, пор.: рр. *Чалка, Чалка Белая, Чалка Черная* [55, сс. 41, 105, 130], *Чалька* в бас. Оки [8]. Зазначені назви річок, на наш погляд, вказували на місця стоянки, причалювання човнів (іншу етимологічну інтерпретацію гідроніма *Чалка* див.: [63, с. 66–67]).

У свою чергу, суднобудівний термін *чалка* – дериват із демінутивним суф. *-к(а)* від *чал*, пор., зокрема: укр. *чал* 'мотузка' [10, с. 10], рос. діал. *чал* 'те саме, що *чалка*' [11, т. IV, с. 581] та префіксальні деривати: укр. *причал* 'мотузка, що закидається для зупинки судна біля берега; стовп, до якого прив'язують судно' [52, т. III, с. 451], укр. діал. *причал* 'вірвочка або трос, яким прив'язують човен до берега в час стоянки' [3, с. 64], блр. *прычал* 'мотузка або канат, якими прив'язують судно' [65, т. 10, с. 169], ст.-рос. *подчалъ* 'суднова мотузка (канат), яка служить для причеплення на воді човнів (плотів і т. ін.) до ходового судна' [50, т. 16, с. 72], рос. діал. *вычал* 'канат або косяк завдовжки 20–30 саженів' [49, вип. 6, с. 55], *зачал* 'будь-який предмет на дні ріки, за який може зачепитися невід' [43, т. IV, с. 235].

Уся наведена вище апелитивна лексика співвідносна із відповідними дієсловами, пор.: укр. діал. *чалить, -ти* 'сплітати канат із канатом' [66, с. 83], рос. діал. *чалить* 'в'язати, зв'язувати, прив'язувати, закріплювати' [11, т. 4, с. 581], *чалиться* 'попередньо зв'язувати щось вздовж або вшир' [42, т. VI, с. 149]; у складі префіксальних похідних: укр. *зачалити* 'затягнути, зав'язати, зв'язати мотузку, зплести її кінці' [52, т. II, с. 115], укр. діал. *зачалить* 'з'єднувати, зв'язувати кінці вірвочки', *зачавитись* 'прикріпитися лямкою до невода' [60, т. 2, с. 82], *підчалить, -ти* 'підкріпити подерту кодолу шматком канату' [66, с. 82], рос. діал. *вычалить* 'відв'язати від якоря канат, ланцюг тощо, тобто те, чим його було зачалено' [49, вип. 6, с. 55], *зачалить* 'зав'язати; звити (про мотузку); законопатити' [48, т. 2, с. 23–24], 'зачепити; прив'язати, закріпити' [43, т. IV, с. 235], *началить* 'з'єднати, скріпити між собою в певній послідовності; приробити, прикріпити' [49, вип. 20, с. 279], 'зачепити під час руху; зачіпляти' [44, вип. 7, с. 84], *подчалить* 'підчепити

* З меншою часткою вірогідності у колі спорідненої лексики можна розглядати й рос. діал. *чайка* 'латаття' [45, вип. 6, с. 752] на позначення рослини, стеблина якої перетворилася у міцне кореневище з вузлами. У сильно заболочених місцях коріння латаття часом переплітаються так сильно, що утворюють "острівці", по яких навіть можна ходити, настільки вони міцні [9]. Тим самим семантика назви відбиває ідею зав'язування, закріплювання, сплутування.

чимось на щось' [49, вип. 28, с. 246], *причálить* 'прив'язати; притягти щось по землі, обв'язавши мотузкою' [46, т. V, с. 20], 'приставити щось біля чогось' [13, с. 216], *расчálить* 'розв'язати канат, мотузку' [20, с. 92].

Вихідна форма *чал* із загальною семантикою 'кіл, до якого прив'язують човен; мотузка' (< *чалить*), на думку російських етимологів, генетично пов'язана з *кол* буквально 'відколотий, відрубаний шматок дерева' (< *колоть*), й зрештою є континуантом гнізда полісемантичної і.-е. основи *(s)kel-* 'бити (молотком, сокирою, ножем тощо), розколюючи, розсікаючи або довбаючи' [61, с. 138].

Повертаючись до аналізованого корабельного терміна *чайка*, нам видається, що його походження можна пов'язувати з вищенаведеною слов'янською лексикою, об'єднаною навколо спільної ідеї 'зв'язування, прив'язування, закріплення', найімовірніше, відбитої в конструкції човна, зокрема, його оснащення.

Як свідчать описи козацьких *чайок* в історичних пам'ятках та етнографічних дослідженнях, ззовні вздовж бортів на човнах "можна бачити товсті, як бочки, в'язанки очерету, що щільно кріпляться одна до однієї по всій довжині човна від краю до другого і міцно прикріплюються (до бортів) ликом із липи або дикої вишні" [6, с. 70]. Ця очеретяна обв'язка різко підвищувала остійкість і непотоплюваність човна. Завдяки їй він тримався на плаву, як корок. Також в'язанки очерету захищали човен від ворожих куль або стріл, виконуючи роль буфера при швартуванні [23, с. 114–115; 67, т. 1, с. 274]. Під час сильних бур козацькі човни могли зв'язуватись за ці пояси в цілі пароми, що добре витримували всіляке хвилювання на морі [62, с. 37]. Тому логічно припустити, що саме ці т. зв. обв'язки (обладки), які в спеціальній літературі ще називають очеретяними поясами, поясами-поплавцями (пор. рос. діал. *чайка* 'поплавець із дошки' [31, вип. 12, с. 37]), котрі оперізували козацьке судно, в часи Запорозької Січі могли називати **чалками* (> *чайками*). Адже називати човни за матеріалом, із якого вони виготовлені, властиво, як відомо, багатьом мовам. У випадку з козацькою *чайкою* може йтися про елемент оснащення, який дав назву всьому судну.

Окрім цього, назва запорозького човна могла бути безпосередньо пов'язана не з оснащенням, а зі способом його перетягування (пор. рос. діал. *чálить* 'тягти' [32, с. 254]) через дніпровські пороги за допомогою спеціальних канатів, тросів, мотузок – *чалок* (див. вище). Про цей спосіб переправи залишилось багато свідчень в літературі, починаючи від козацьких літописів [21, с. 331] і закінчуючи подорожніми записами О.С. Афанасьєва-Чужбинського [35, с. 339, 401].

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про питоме походження корабельного терміна *чайка*. До тюркських мов його було запозичено зі східнослов'янських, найпевніше з української, з характерною для тюркських діалектів заміною початкового *ç* в *ş* (про це фонетичне явище див.: [7, с. 180]). Згодом, уже тюркізований термін було перенесено до південнослов'янських мов, пор.: схв. *шајка* 'шлюпка, човен' [58, с. 670], болг. *шајка* 'морський човен' [41, т. II, с. 2576], макед. (арх.) *шајка* 'човен' [37, т. III, с. 558].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Аркушин Г.Л.* Словник західнополіських говірок / Г.Л. Аркушин. – Луцьк : Вежа, 2000. – Т. 1–2.
2. *Бевка О.* Словник-пам'ятник. Діалектний словник села Поляни Мараморошського комітату / О. Бевка. – Ніредьгаза, 2004. – 178 с.
3. *Берлізов А.А.* Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подніпров'я / А.А. Берлізов. – Чернігів, 1959. – 82 с.
4. *Богородский Б.Л.* Русская судоходная терминология в историческом аспекте : автореф. дисс. на соискание уч. степени докт. филол. наук / Б.Л. Богородский. – Л., 1964. – 32 с.
5. *Богородский Б.Л.* Терминология моряков Средиземно-Черноморского бассейна / Б.Л. Богородский // Ученые записки кафедры русского языка Ленинградск. гос. педаг. ин-та им. А.И. Герцена. – Л., 1948. – Т. 69. – С. 97–138.
6. *Боплан Гійом Левассер де.* Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансільванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн / Гійом Левассер де Боплан. – К. : Наукова думка, 1990. – 256 с.
7. *Бушаков В.А.* Лексичний склад історичної топонімії Криму / В.А. Бушаков. – К. : Інститут сходознавства НАН України, 2003. – 228 с.
8. Википедія – свободна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ru.wikipedia.org
9. Водяная лилия – королева водоемов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.koipark.com>.
10. *Горбач О.* Українська морська й судноплавна термінологія / О. Горбач // Зібрані статті: Т. 6 : Лексикографія й лексикологія / О. Горбач. – Мюнхен, 1993. – С. 3–30.
11. *Даль В.И.* Толковый словарь живого великорусского языка / В.И. Даль. – М. : ГИИНС, 1955. – Т. I–IV.
12. *Данкир О.* История парусно-весельного флота [Електронний ресурс] / О. Данкир. – Режим доступу : <https://sites.google.com/site/parusno-veselnyjflot>.
13. Дополнение к Опыту областного великорусского словаря. – СПб., 1858. – 328 с.
14. *Дуров И.М.* Опыт терминологического словаря рыболовного промысла Поморья / И.М. Дуров. – Соловки, 1929. – 180 с.
15. Дьялектны слоўнік Брэстчыны / Рэд. Г.М. Малажай, Ф.Д. Клімчук. – Мінск : Навука і тэхніка, 1989. – 292 с.
16. *Єфименко І.В.* Про один давній суднобудівний термін (етимологічний етюд) / І.В. Єфименко // Студії з ономастики та етимології. 2008 / [Відп. ред. О.П. Карпенко]. – К. : Університетське вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. – С. 213–224.
17. *Жегуц І.* Словник гуцульського говору в Закарпатті / І. Жегуц, Ю. Піпаш. – Мюнхен: Quickdruck, 2001. – 180 с.

18. *Загоскин Н.П.* Русские водные пути и судовое дело в допетровской России / Н.П. Загоскин. – Казань, 1910. – 505 с.
19. *Кобалія Д.* “Запорозька чайка”: історія однієї знахідки / Д. Кобалія, В. Нефьодов. – Запоріжжя : Дике поле, 2005. – 168 с.
20. *Копылова Э.В.* Ловецкое слово: словарь рыбаков Волго-Каспия / Э.В. Копылова – Волгоград : Ниж.-Волж. кн. изд-во, 1984. – 128 с.
21. *Летопись Самовидца с приложениями*, изд. Киевскою Временною комиссиею для разбора древних актов. – Киев, 1878. – 468 с.
22. *Лисенко П.С.* Словник поліських говорів / П.С. Лисенко. – К. : Наукова думка, 1974. – 259 с.
23. *Максимович Н.И.* Приложение к сочинению “Днепр и его бассейн” / Н.И. Максимович. – Киев, 1901. – 220 с.
24. *Масленникова Л.И.* Из полесской терминологии транспорта / Л.И. Масленникова // Лексика Полесья. Материалы для полесского диалектного словаря / Отв. ред. Н.И. Толстой. – М. : Наука, 1968. – С. 161–192.
25. *Миртов А.В.* Донской словарь: Материалы к изучению лексики донских казаков / А.В. Миртов. – Ростов-на-Дону, 1929. – 416 с.
26. *Митрополит Іларіон (Проф. д-р Іван Огієнко).* Етимологічно-семантичний словник української мови / Митрополит Іларіон (Проф. д-р Іван Огієнко). – Вінніпег : Т-во “Волинь”, 1994. – Т. IV. – 557 с.
27. *Морские и речные термины : словарь* / Отв. ред. О.П. Мурыгин. – М. : Былина, 1997. – 330 с.
28. *Морской энциклопедический словарь: В трех томах* / Под ред. В.В. Дмитрова. – СПб. : Судостроение, 1994. – Т. 3. – 488 с.
29. *Никончук М.В.* Транспортна лексика правобережного Полісся в системі східно-слов'янських мов / М.В. Никончук, О.М. Никончук. – К. : Наукова думка, 1990. – 291 с.
30. *Нікуліна Н.П.* Лексика лісосплавного лоцманського промислу на Дніпровських порогах / Н.П. Нікуліна // Питання української діалектології і міжмовних (міждіалектних) контактів. – Дніпропетровськ, 1972. – С. 33–38.
31. *Новгородский областной словарь* / Отв. ред. В.П. Строгова. – Новгород : Изд-во НГПИ, 1992–1995. – Вып. 1–12 ; Великий Новгород : НовГУ, 2000. – Вып. 13.
32. *Опыт областного великорусского словаря*, изд. Вторым отд. имп. Академии Наук. – СПб., 1852. – 275 с.
33. *Пискунов Ф.* Словарь живого народного, письменного и актового языка русских южан Российской и Австро-Венгерской империи / Ф. Пискунов – Киев, 1882. – 304 с.
34. *Подвысоцкий А.И.* Словарь областного архангельского наречия в его бытовом и этнографическом применении / А.И. Подвысоцкий. – СПб., 1885. – 197 с.
35. *Поездка в Южную Россию А. Афанасьева-Чужбинского.* Ч. 1 : Очерки Днепра. – СПб., 1861. – 472 с.

36. *Преображенский А.Г.* Этимологический словарь русского языка / А.Г. Преображенский – М. : ГИИиНС, 1959. – Т. I–II.
37. Речник на македонскиот јазик. Со српскохрватским толкувања. – Скопје, 1961–1966. – Т. I–III.
38. *Розен С.Я.* Очерки по истории русской корабельной терминологии Петровской эпохи / С.Я. Розен. – Л. : Морской транспорт, 1960. – 158 с.
39. *Самойлов К.И.* Морской словарь в 2 томах / К.И. Самойлов. – М. ; Л. : ГВМИ НКМФ, 1941.
40. *Сизько А.Т.* Словник діалектної лексики говірки села Кишеньок (Кобеляцького району Полтавської області) / А.Т. Сизько. – Дніпропетровськ : ДДУ, 1981. – 44 с.
41. Словарь болгарского языка по памятникам народной словесности и произведениям новейшей печати / Сост. А. Дювернуа. – М., 1885–1889. – Т. I–II.
42. Словарь говора д. Акчим Красновишерского района Пермской области (Акчимский словарь) / Гл. ред. Ф.Л. Скитов. – Пермь, 2011. – Вып. VI.
43. Словарь говоров Русского Севера / Под ред. чл.-кор. РАН А.К. Матвеева. – Екатеринбург : Изд-во Уральск. ун-та, 2003. – Т. IV.
44. Словарь орловских говоров: Учеб. пособие по рус. диалектологии / Науч. ред. Т.В. Бахвалова. – Орел, 1989–2000. – Вып. 1–11.
45. Словарь русских говоров Карелии и сопредельных областей / Гл. ред. А.С. Герд. – С.-Петербург : Изд-во С.-Петербургск. ун-та, 1994–1999. – Вып. 1–4.
46. Словарь русских говоров Среднего Урала / Под ред. А.К. Матвеева. – Свердловск : Изд-во Уральск. ун-та, 1962–1988. – Т. I–VII.
47. Словарь русских говоров Среднего Урала: Дополнения / Под ред. А.К. Матвеева. – Екатеринбург : Изд-во Уральск. ун-та, 1996. – 560 с.
48. Словарь русских донских говоров / Отв. ред. В.С. Овчинникова. – Ростов : Изд-во Ростовск. ун-та, 1976. – Т. 1–3.
49. Словарь русских народных говоров / Под ред. Ф.П. Филина и Ф.П. Сороколетова. – М. ; Л., С.-Петербург : Наука, 1966–2010. – Вып. 1–43.
50. Словарь русского языка XI–XVII вв. / Гл. ред. С.Г. Бархударов (1–6), Ф.П. Филин (7–10), Д.Н. Шмелев (11), Г.А. Богатова. – М. : Наука, 1975– . – Т. 1–.
51. Словарь современного русского литературного языка. В 17 т. / Пред. ред. кол. Ф.П. Филин. – М. : Наука, 1963. – Т. 17.
52. Словарь української мови / Упоряд. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко. – Киев : Вид-во АН УРСР, 1958–1959. – Т. I–IV.
53. Словник української мови. В 11 т. / Гол. ред. кол. акад. І.К. Білодід. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. XI.
54. Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча / Рэд. Ю.Ф. Мацкевіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1980–1986. – Т. 1–5.
55. *Смолицкая Г.П.* Гидронимия бассейна Оки (Список рек и озер) / Г.П. Смолицкая ; под ред. О.Н. Трубочева. – М. : Наука, 1976. – 403 с.

56. *Сцяшковіч Т.Ф.* Матэрыялы да слоўныка Гродзенскай вобласці. / Т.Ф. Сцяшковіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1972. – 619 с.
57. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. У пяці тамах / Пад агульн. рэд. акад. К.К. Атраховіча. – Мінск : БСЭ, 1984. – Т. 5. – Кн. 2.
58. *Толстой Н.И.* Сербско-хорватско-русский словарь / Н.И. Толстой. – М. : ГИИНС, 1957. – 1168 с.
59. *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка / М. Фасмер ; пер. с нем. и доп. О.Н. Трубачева. – М. : Прогресс, 1986–1988. – Т. I–IV.
60. *Чабаненко В.А.* Словник говірок Нижньої Наддніпряниці / В.А. Чабаненко. – Запоріжжя, 1992. – Т. 1–4.
61. *Шанский Н.М.* Этимологический словарь русского языка / Н.М. Шанский, Т.А. Боброва. – М. : Школа, 1994. – 399 с.
62. *Шубин И.А.* Волга и волжское судоходство (история, развитие и современное состояние судоходства и судостроения) / И.А. Шубин. – М. : Траспечать НКПС, 1927. – 919 с.
63. *Шульгач В.П.* Праслов'янський гідронімний фонд (фрагмент реконструкції) / В.П. Шульгач. – К., 1998. – 367 с.
64. Этимологический словарь славянских языков: Праслав. лекс. фонд / Под ред. О.Н. Трубачёва и А.Ф. Журавлёва. – М. : Наука, 1974–2010. – Вып. 1–36.
65. Этымалагічны слоўнік беларускай мовы / Ред. В.Ў. Мартынаў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1978–1993. – Т. 1–8.
66. *Юрківський В.* З рибальської термінології с. Дуфінки на Одещині / В. Юрківський // Вісник Інституту української наукової мови. – К., 1928. – Вип. 1. – С. 79–83.
67. *Яворницький Д.І.* Історія запорізьких козаків. У трьох томах / Д.І. Яворницький. – Львів : Світ, 1990. – Т. 1.
68. *Bezljaj F.* Etimološki slovar slovenskega jezika / F. Bezljaj. – Ljubljana : Izd. SAZU, 1976–2005. – Кн. 1–4.
69. *Boryś W.* Słownik etymologiczny języka polskiego / W. Boryś. – Kraków : Wyd-wo Literackie, 2005. – 861 s.
70. *Brückner A.* Słownik etymologiczny języka polskiego / A. Brückner. – Warszawa : Wiedza Powszechna, 1974. – 805 s.
71. Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický / Sest. F.Št. Kott. – V Praze, 1878–1884. – D. 1–4.
72. *Machek V.* Etymologický slovník jazyka českého a slovenského / V. Machek. – Praha : ČSAV, 1957. – 627 s.
73. Russisches geographisches Namenbuch / Berg. von M. Vasmer. – Wiesbaden, 1962–1980. – Bd I–X.
74. *Sławski F.* Słownik etymologiczny języka polskiego / F. Sławski. – Kraków, 1952–1956. – Т. I.
75. Slovar slovenskega knjižnega jezika. – Ljubljana : Izd. SAZU, 1970–1991. – Кн. 1–5.
76. Slovník slovenského jazyka / Ved. red. Št. Peciar. – Bratislava : V-vo SAV, 1959. – D. I.

77. Słownik gwar polskich / Red: I. Reichan, S. Urbańczyk. – Kraków : W-wo PAN, 1993. – Т. IV.
78. Słownik Polszczyzny XVI wieku. – Wrocław etc., 1953–1980. – Т. I–VIII.

Стаття надійшла до редколегії 27.10.2011

Прийнята до друку 30.11.2011

THE ETYMOLOGICAL ETUDE ON THE SLAVONIC SHIPBEULING TERMINOLOGY

Iryna YEFYMENKO

*Institute of the Ukrainian Language,
of National Academy of Sciences of Ukraine,
Department of Onomastics,
Hrushevs'ky st., 4, Kyiv, Ukraine, 01001,
e-mail: i.yefimenko@mail.ru*

In the article the origin of the ship name (that traditionally treats as the loan word) explained on the Slavonic material.

Keywords: ship term, appellative, etymology.

ЭТИМОЛОГИЧЕСКИЙ ЭТЮД ПО СЛАВЯНСКОЙ СУДОСТРОИТЕЛЬНОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ

Ирина ЕФИМЕНКО

*Институт украинского языка НАН Украины,
отдел ономастики,
ул. Грушевского, 4, Киев, Украина, 01001,
e-mail: i.yefimenko@mail.ru*

В статье на славянской языковой почве рассматривается происхождение корабельного термина *чайка*, традиционно интерпретировавшегося как заимствование.

Ключевые слова: корабельный термин, апеллатив, этимология.